

ΜΑΘΗΜΑ 7Ο – 8Ο

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ: ΕΞΗΓΗΤΙΚΗ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΗ ΣΗΜΕΙΟΓΡΑΦΙΑ (1670-1814)

Α. ΕΞΗΓΗΣΗ

✚ Μεταβατική – Εξηγητική σημειογραφία: Η εξήγηση ή η αναλυτικότερη γραφή των συνθέσεων κατά την τρίτη περίοδο της Βυζαντινής σημειογραφίας συνίσταται σε αναλυτικότερη γραφή των θέσεων της Μέσης Πλήρους Βυζαντινής σημειογραφίας και επιτυγχάνεται μέσω της χρήσης περισσοτέρων και πιο αναλυτικών θέσεων. Συγκεκριμένα, μια θέση της Μέσης Πλήρους Βυζαντινής σημειογραφίας με εκτενές μελικό περιεχόμενο, γράφεται στην Εξηγητική σημειογραφία αναλυτικότερα με τη βοήθεια περισσοτέρων θέσεων. Άρα κατά την εξηγητική περίοδο δεν αχρηστεύονται οι θέσεις και η λειτουργία τους. Η αλλαγή έγκειται στο γεγονός της αντικατάστασης θέσεων εκτενούς περιεχομένου από περισσότερες και απλούστερες θέσεις.

✚ “[...] καθ’ όλη την τρίτη μεταβατική περίοδο παρατηρείται αναγκαστικά διαφορετική πλοκή των σημαδίων και αχρήστευση και εξαφάνιση σιγά-σιγά όλων των μεγάλων υποστάσεων χειρονομίας [...]”.

[Γρ. Θ. Στάθης, “Η εξέλιξη της Εκκλησιαστικής Μουσικής στη μεταβυζαντινή περίοδο”, *Αναφορά εις μνήμην Μητροπολίτου Σάρδεων Μαζίμου 1914-1986*, Γενεύη 1989, σσ. 431-449].

Χαρακτηριστικά της τρίτης περιόδου (Σημειογραφία – Μελοποιία):

✚ Εξήγηση

✚ Καλλωπισμός

✚ Σύντμηση

✚ Εξήγηση: ανάλυση – αναλυτική καταγραφή των θέσεων της Μέσης Πλήρους Βυζαντινής Σημειογραφίας – κατάργηση κάποιων υποστάσεων.

✚ “[...] Εξήγηση της παλαιάς βυζαντινής σημειογραφίας είναι η πλήρης καταγραφή, άρα και ψαλμώδηση, του μέλους που βρίσκεται μέσα σ’ αυτή ή στην άλλη σύνθεση των σημαδίων, φωνητικών –ανιόντων και κατιόντων- απ’ τη μια μεριά, και αφώνων ή μεγάλων υποστάσεων χειρονομίας, όπως λέγονται, απ’ την άλλη”.

✚ [Γρ. Θ. Στάθης, *Η Εξήγηση της Παλαιάς Βυζαντινής Σημειογραφίας*, IBM 2, Αθήνα 1978, σ. 99].

Εξηγήσεις (Μεταγραφές-αναλύσεις βυζαντινών μελών σε βυζαντινή παρασημαντική):

- Ακάκιος Χαλκεόπουλος (16^{ος} αι. -ΕΒΕ 917)
- Μπαλάσης ιερέυς (17^{ος} αι. 1670 περίπου - Ιβήρων 1250/650)
- Αθανάσιος πατριάρχης (17^{ος} αι. τέλη)
- Ιωάννης Τραπεζούντιος (18^{ος} αι.)
- Πέτρος Πελοποννήσιος (18^{ος} αι.)
- Πέτρος Βυζάντιος (18^{ος} αι. τέλη-αρχές 19^{ου} αι.)
- Γεώργιος Κρής (19^{ος} αι. αρχές)
- Γρηγόριος πρωτοψάλτης – Χουρμούζιος Χαρτοφύλαξ (19^{ος} αι. αρχές)

Δυσκολίες της Παλαιάς Συνοπτικής Γραφής:

- Απόδοση λεπτών διαστημάτων
- Ποιοτική δύναμη των σημαδιών
- Απόδοση του μέλους των θέσεων

A. Ακάκιος Χαλκεόπουλος [οι πρώτες αναφορές στον όρο “εξήγηση”]

ΕΒΕ 917 (μέσα ΙΣΤ΄ αι.)

φ. 12ν-13ρ “[...] εξήγησις [...] θέσεις ολόγραφαις [...]”

φ. 15ρ “Επειδή τινες διδάσκαλοι των της μουσικής Επιστήμης διηγήσαντο περί των σχημάτων μου, ότι απόντος καμού Ακακίου Χαλκεοπούλου και θανόντος διαμένουσι τα σχήματα εις τους μαθητάς μου· διότι τα γινώσκουσι και ψάλλονται. Αποθανόντων δε και των μαθητών μου, διαμένουσι τα σχήματα ακίνητα και ανενέργητα. Διότι ουδείς των διδασκάλων γινώσκει να τα ψάλλη. Νυν δε εμεταμελήθηκα εν τοις υστέροις μου και έτρεψα τα σχήματα εις το κείμενον· και το κείμενον ζητεί το σχήμα. Και όστις διδάσκαλος αναπτύσσει και βούλεται ψάλλειν το κείμενον λέγει τα πάντα ασφαλώς, ώσπερ ψάλλεται και το εμόν στιχηράριον· και ούτως διαλαμβάνεται [...]”.

B. Μπαλάσης ιερέυς και νομοφύλαξ

Ιβήρων 1250 Παπαδική (περί το 1670) – χρ. Μπαλασίου ιερέως

φ. 211ν Τρισάγιον νεκρώσιμον καλούμενον αθηναϊκόν ψαλλόμενον αργόν· ήχος πλ. β΄ νενανω *Άγιος ο Θεός*

φ. 212ρ Το αυτό **εξηγήθη** παρ’ εμού [Μπαλασίου ιερέως]· ήχος πλ. β΄ νενανω *Άγιος ο Θεός*

Χιλανδαρίου 146

σ. 651 Το αθηναϊκόν [τρισάγιον] **εξηγήθη** υπό κυρ Αθανασίου πατριάρχου· η ερυθρά εξήγησις του Μπαλασίου· ήχος πλ. β΄ νενανω *Άγιος ο Θεός*

Γ. Ιωάννης Τραπεζούντιος

Βιβλιοθήκη Κ. Α. Ψάχου 222 Παπαδική (του έτους 1766) – χρ. Ιωάννου Τραπεζουντίου

φ. 3ρ Αρχή της ηδυτάτης **εξηγητής** παραλλαγής, αρχομένης από τον πρώτον και κατερχομένης· και ανερχομένης μέχρι της επταφωνίας· ήχος α΄ *Ανανες*

φ. 223ρ Το παρόν **εξηγήθη** παρά του γραφέως [Ιωάννου Τραπεζουντίου]· ήχος πλ. δ΄ *Άλληλούια*

Δ. Πέτρος Πελοποννήσιος

Συστηματικότερη εξήγηση της παλαιάς σημειογραφίας: χρήση συνδυασμού των θέσεων στην παραδεδομένη μορφή τους και σε αναλυτικότερη μορφή.

- Πέτρος Βυζάντιος,
- Γεώργιος Κρης,
- Αντώνιος λαμπαδάριος,
- Απόστολος Κώνστας,
- Γρηγόριος πρωτοψάλτης,
- Χουρμούζιος χαρτοφύλαξ,
- Χρύσανθος εκ Μαδύτου

[Βιβλιογραφία: Στάθης Γρηγόριος Θ., *Οι Αναγραμματισμοί και τα Μαθήματα της Βυζαντινής Μελοποιίας*, Ίδρυμα Βυζαντινής Μουσικολογίας, Μελέται 3, Αθήνα 1979.

-, “An analysis of the sticheron *Τον ήλιον κρύψαντα* by Germanos Bishop of new Patras”, *Studies in Eastern Chant* IV (1979) 177-227.

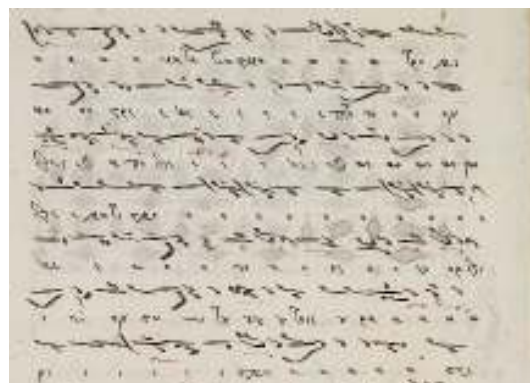
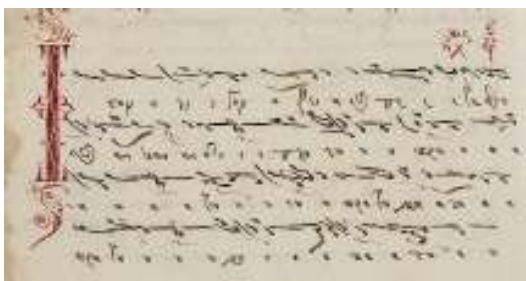
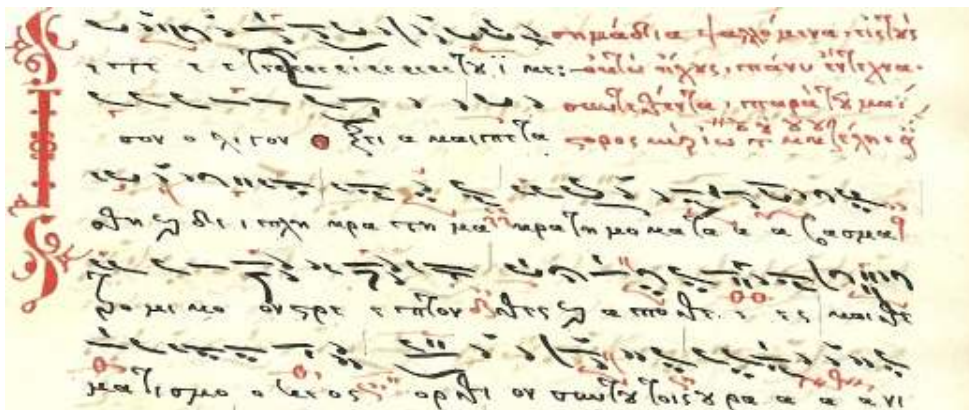
- , *Η εξήγησις της Παλαιάς Βυζαντινής Σημειογραφίας*, Ίδρυμα Βυζαντινής Μουσικολογίας, Μελέται 2, Αθήνα 1978.
- , “Συμπόσιον περί Βυζαντινής Μουσικής και ‘Δεινάι θέσεις’ και ‘εξήγησις’”, *Θεολογία ΝΓ΄*, 3 (1982) 749-782.

Αλεξάνδρου Μαρία, *Εξηγήσεις και μεταγραφές της Βυζαντινής Μουσικής. Σύντομη εισαγωγή στον προβληματισμό τους*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2010].

Βλ. επίσης τις εξηγήσεις του εξ Αθηνών νεκρωσίμου Τρισαγίου σε κώδικες της Βιβλιοθήκης Κ. Α. Ψάχου:

- α. Βιβλιοθήκη Κ. Α. Ψάχου 70, Ανθολογία, 16ος αι. φφ. 64v-65r [Μέση Πλήρης]
- β. Βιβλιοθήκη Κ. Α. Ψάχου 14, Ανθολογία, 18ος αι. φφ. 194v-195r [Μεταβατική – Εξηγητική / Εξήγηση Μπαλασίου ιερέως]
- γ. Βιβλιοθήκη Κ. Α. Ψάχου 30, Ανθολογία, 18ος αι. φφ. 104v-105r [Μεταβατική – Εξηγητική / Εξήγηση Αθανασίου πατριάρχου]
- δ. Βιβλιοθήκη Κ. Α. Ψάχου 102, Ανθολογία, 18ος αι. (τέλη) φφ. 146v-147r [Μεταβατική – Εξηγητική / Εξήγηση Πέτρου Πελοποννησίου]
- ε. Βιβλιοθήκη Κ. Α. Ψάχου 169, Ανθολογία, 18ος αι. (τέλη) φφ. 105r [Μεταβατική – Εξηγητική / Εξήγηση Αποστόλου Κώνστα]
- στ. Βιβλιοθήκη Κ. Α. Ψάχου 160, Ανθολογία, 19ος αι. (αρχές) σ. 25 [Νέα Μέθοδος]

Βλ. και το παράρτημα από το βιβλίο Γρ. Θ. Στάθη, *Η εξήγησις της Παλαιάς Βυζαντινής Σημειογραφίας*, Ίδρυμα Βυζαντινής Μουσικολογίας, Μελέται 2, Αθήνα 1978, 43-81, 93-107.



ΜΑΘΗΜΑ 90

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ: ΕΞΗΓΗΤΙΚΗ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΗ ΣΗΜΕΙΟΓΡΑΦΙΑ (1670-1814) Β. ΚΑΛΩΠΙΣΜΟΣ

✚ Καλλωπισμός: πλήρης επεξεργασία μιας προϋπάρχουσας σύνθεσης.

Στιχηράριον (Μηνολογίου-Τριωδίου-Πεντηκοσταρίου): Μουσικό-λειτουργικό χειρόγραφο στο οποίο περιέχονται τα στιχηρά ιδιόμελα (όχι τα προσόμοια) των εορτών του έτους. Το Στιχηράριο παραδίδεται από τον 11^ο και έως τον 18^ο αιώνα.

Αναστασιματάριο: -πολύ διαδεδομένος κώδικας από τον 17^ο αι. και εξής.

Η ΜΕΛΟΠΟΙΗΤΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΟΥ ΣΤΙΧΗΡΑΡΙΟΥ

❖ Η ανώνυμη βυζαντινή παράδοση από τον 11^ο έως τον 15^ο αιώνα

✚ Ανώνυμη Βυζαντινή Παράδοση

✚ Η παράδοση του Ιωάννου Κουκουζέλη του μαΐστορος (ΕΒΕ 884)

❖ **Μανουήλ Χρυσάφης** (β' μισό 15^{ου} αι.) Η προσπάθεια του Μανουήλ Χρυσάφη φαίνεται ότι συνίσταται σε αναδιαμόρφωση της προϋπάρχουσας μουσικής γραμμής είτε με αυξομείωση των διαστημάτων είτε με παρεμβολή θέσεων σε ήδη σχηματισμένες φράσεις ή με συνδυασμό των δύο.

✚ Μαρτυρία Χρυσάφη του νέου (Ιεροσολυμιτική Βιβλιοθήκη, Νέας Συλλογής 4)

✚ Μεμονωμένα στιχηρά ιδιόμελα τα οποία σώζονται υπό το όνομα του Μανουήλ Χρυσάφη (περί τα 75)

✚ Σημειογραφική διαφοροποίηση των Στιχηραρίων του 15^{ου} και 16^{ου} αι.

❖ Ο καλλωπισμός του 17^{ου} αι. στο Στιχηράριο και στο Αναστασιματάριο

✚ Γεώργιος Πράσιнос ο εξ Αθηνών [αρχές 17^{ου} αι. - Ιβήρων 1908]

✚ Γεώργιος Ραιδεστηνός [α' μισό 17^{ου} αι. - ΕΒΕ 3464 (1658) / Λαύρας Η127 (17ος αι. α' μισό)]

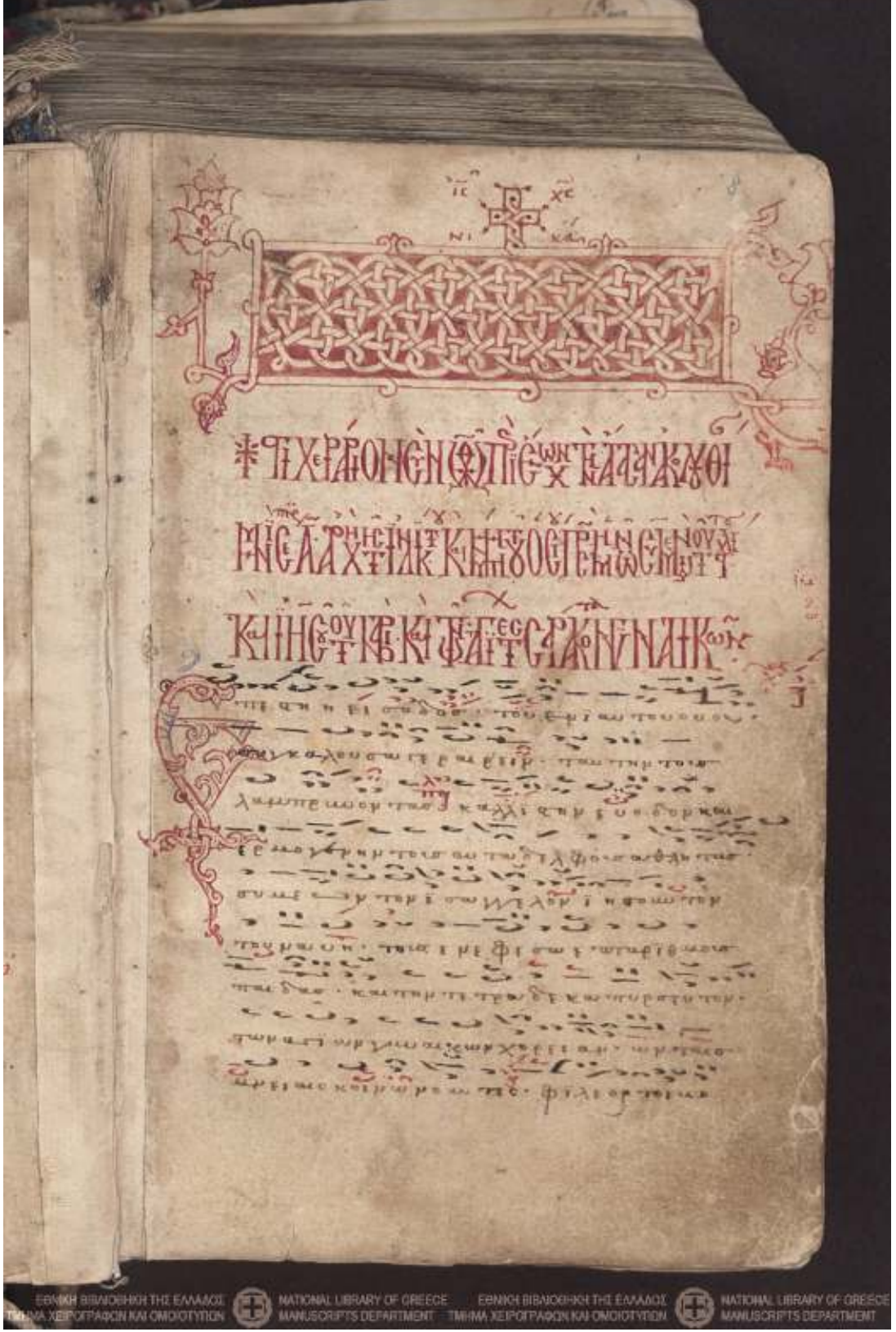
✚ [Συνίσταται κυρίως σε συνδυασμό στοιχείων (φράσεων) του παλαιού Στιχηραρίου (11ος-15ος αι.) και των στιχηρών του Μανουήλ Χρυσάφη. Δύο εξελικτικά στοιχεία σημειώνονται στο μέλος του Γεωργίου Ραιδεστηνού σε σχέση με την παράδοση του

- Μανουήλ Χρυσάφης: περιορισμένη χρήση των αυξομειώσεων των διαστημάτων και χρήση συνθέτων θέσεων και φθορών].
- ✚ Χρυσάφης ο νέος [β' μισό 17^{ου} αι. (1655) - αυτόγραφη καταγραφή Ιεροσολυμιτική Βιβλιοθήκη, Νέα Συλλογή 4]
 - ✚ ["... συγγραφείσα και εκπονηθείσα παρ' εμού του ευτελούς και ελαχίστου και αμαθούς, αμαρτωλού τε υπέρ πάντας, Χρυσάφου δήθεν και πρωτοψάλτου της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας, προθύμω τε επιμελεία και δαπάνη και πόνω ου σμικρώ συντεθείσα, εκ του παλαιού Στιχηραρίου και ιδιοχείρου γράμματος του παλαιού κυρ Χρυσάφου του Εμμανουήλ και λαμπαδαρίου του ευαγούς και βασιλικού κλήρου εκτονισθείσα αλλ' εν καινώ τινι καλλωπισμώ και μελιρτυοφθόγοις νεοφανέσι θέσεσι, καθάπερ τανύν ασματολογείται εν Κωνσταντινουπόλει. Τούτο τοίνυν όσο το κατ' εμέ εφικτόν παρ' εμαυτού γέγονε, κατά την ην παρέλαβον εισήγησιν παρά του εμού διδασκάλου κυρ Γεωργίου του Ραιδεστηνού και πρωτοψάλτου της του Χριστού Μεγάλης Εκκλησίας εκτεθηκώς και τονίσας ..."].
 - ✚ Ο «καινοφανής καλλωπισμός» του Χρυσάφη του νέου προϋποθέτει πρωτίστως τον καλλωπισμό του Μανουήλ Χρυσάφη και του Γεωργίου Ραιδεστηνού. Συνήθως, ο Χρυσάφης ο νέος ακολουθεί το δάσκαλό του, κυρίως όταν ο τελευταίος διαφοροποιείται σε σχέση με τις προηγούμενες καλλωπιστικές προσπάθειες. Κάποιες φορές αγνοεί τον καλλωπισμό του Ραιδεστηνού και ακολουθεί τη μορφή που παραδίδεται στα Στιχηράρια του τέλους του 15ου αι. Οι περιπτώσεις κατά τις οποίες ο Χρυσάφης ο νέος ακολουθεί πλήρως το Γεώργιο Ραιδεστηνό είναι η χρήση των σύνθετων θέσεων.
 - ✚ Γερμανός Νέων Πατρών [β' μισό 17^{ου} αι. (1665)- αυτόγραφη καταγραφή Πάτμου 930 / Σινά 1505]
 - ✚ [Πάτμου 930: "... τούτου χάριν καγώ ο εν αρχιερεύσι ταπεινός Νέων Πατρών Γερμανός, ενεγκάμην το καθ' Ελλάδα Τύρναβον έχων, το ασματομελιρρυτόφθογον τόδε Στιχηραρομούσιον κατ' εφικτόν πονήσας συνέγραμα εκ πολλών πρωτοτύπων παλαιών τε και νέων αναλεξάμενος, ένα και παρ' εμαυτού έστιν α προσθείς, καλλονής ένεκα, οία που προς των εμού καθηγητών, προκρίτως δε προς του λογιωτάτου και μουσικωτάτου κυρίου Χρυσάφου πρωτοψάλτου της Μεγάλης Εκκλησίας ..."]
 - ✚ Κοσμάς Ιβηρίτης (β' μισό 17^{ου} αι. - αυτόγραφη καταγραφή Δοχειαρίου 373)
 - ✚ Αναμφισβήτητα υπάρχει ένα είδος αλληλεξάρτησης και εσωτερικής σχέσης μεταξύ των μορφών-φάσεων του καλλωπισμού, ο οποίος αφορά στη διαφορετική μεταχείριση και επεξεργασία ολοκλήρου του μουσικού κειμένου του Στιχηραρίου και του Αναστασιματαρίου και όχι μόνο στην παρεμβολή θέσεων, οι οποίες συνήθως προϋπήρχαν αλλά χωρίς τη συγκεκριμένη υπόσταση. Ο καλλωπισμός ήταν μία εξελικτική διαδικασία η οποία άρχισε να εμφανίζεται προς το τέλος του 15^{ου} αι. και ολοκληρώθηκε στο β' μισό του 17^{ου} με τον καλλωπισμό του Γερμανού Νέων Πατρών. Οι "νεοφανείς θέσεις" στις οποίες αναφέρεται ο Χρυσάφης ο νέος προφανώς είναι συνδυασμοί θέσεων, οι οποίες συμπλέκονται μεταξύ τους και εμφανίζονται συχνότατα και στερεότυπα σ' αυτούς τους σύνθετους και ιδιαίτερα μελισματικούς συνδυασμούς.

[Βιβλιογραφία:

- Στάθης, Γρ. Θ., *Οι Αναγραμματισμοί και τα Μαθήματα της Βυζαντινής Μελοποιίας*, Ίδρυμα Βυζαντινής Μουσικολογίας, Μελέται 3, Αθήνα 1979, 47-59.
- , "An analysis of the sticheron *Τον ήλιον κρύψαντα* by Germanos Bishop of new Patras", *Studies in Eastern Chant* IV (1979) 177-227.
 - , "The abridgements of byzantine and post-byzantine compositions", *Cahiers de l' Institut du Moyen Age Grec et Latin* 44 (1983) 16-38.
 - , "Η εξέλιξη της Βυζαντινής Μουσικής στη μεταβυζαντινή περίοδο", *Αναφορά εις μνήμην Μητροπολίτου Σάρδεων Μαξίμου 1914-1986 IV*, Γενεύη 1989, 431-449.
- Σαλτερής, Β., "Ο Γερμανός Νέων Πατρών και ο 'καινός καλλωπισμός' στη μελοποίηση του Στιχηραρίου. Αισθητικές, μορφολογικές και υφολογικές παρατηρήσεις", *Πρακτικά Συνεδρίου "Η Υπάτη στην*

- Εκκλησιαστική Ιστορία, την Εκκλησιαστική Τέχνη και τον Ελλαδικό Μοναχισμό (Υπάτη 8-10 Μαΐου 2009)*, Αθήνα 2011, 595-605.
- Kritikou, F., “The embellishment of Sticherarion by Chrysaphes the Young as a phenomenon of renewal of the Byzantine Chant”, *Tradition and Innovation in Late- and Postbyzantine Liturgical Chant II. Proceedings of the Congress held at Hernen Castle, the Netherlands, 30 October-3 November 2008. Eastern Christian Studies 17*, pp. 215-260.
- Makris, E., *Die musicalische tradition des Anastasimatarion im 16 und 17 jahr.* (PhD diss.) Wien 1996.



ΜΑΘΗΜΑ 10ο – 12ο

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΕΤΑΡΤΗ: ΝΕΑ ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΣΗΜΕΙΟΓΡΑΦΙΑ (1814-ΣΗΜΕΡΑ)

βλ. pdf. Παρασημαντική [II] Νέα Μέθοδος

ΜΑΘΗΜΑ 130-140

ΆΛΛΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΓΡΑΦΗΣ (ΠΡΙΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΤΗ ΝΕΑ ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΣΗΜΕΙΟΓΡΑΦΙΑ)

Δυσκολίες της Νέας Μεθόδου αναλυτικής σημειογραφίας (1814 κ. εξ.):

- Αδυναμία κάθε σημαδιού να παρασημαίνει συγκεκριμένο μουσικό φθόγγο
- Ποικιλία των μαρτυριών
- Ποικιλία διαστημάτων

α. Μεταγραφές σε ιδιαίτερες σημειογραφίες: Να προστεθούν παραδείγματα στις παρουσιάσεις

- αλφαβητικά συστήματα
 - Αγάπιος Παλιέρμος (1797)
 - Βουκουρεστίου (μετά το 1832)
 - Παϊσίου Ξηροποταμινού (1842 περ.)
 - Σταυράκη Αναγνώστου (1870)
- σύστημα Γεωργίου Λεσβίου (1827-1846)
- Αρκαδικό σύστημα Παναγιωτοπούλου – Κούρου (1933)

β. Μεταγραφές βυζαντινών μελών σε άλλα συστήματα γραφής:

- δυτικά νεύματα (11^{ος} αι.)
- πενταγραμμική σημειογραφία του Κιέβου (17^{ος}-18^{ος} αι.)
- δυτικοευρωπαϊκή σημειογραφία (18^{ος} αι. κ. εξ.)

γ. Μεταγραμματισμοί:

- λεπτομερής μεταγραφή στο πεντάγραμμο με όλα κατά το δυνατόν τα στοιχεία εκτέλεσης
- σχηματική μεταγραφή μόνο με τονικά ύψη
 - σε αλφαβητικό σύστημα
 - στο πεντάγραμμο

Α. Απόπειρες αλλαγής της μουσικής γραφής ως προσπάθειες μεταγραφής

Ι. Ιερώνυμος Τραγωδιστής ο Κύπριος (ΙΣΤ΄ αι. μέσα)

Θεωρητικό του Ιερωνύμου: *Περί χρείας μουσικής γραϊκών χαρακτήρων* (Σινά 1764)

[Schartau Bjarne, *Hieronimos Tragodistes. Uber das Erfordernis von Schriftezeichen fur die Musik der Griechen*, MMB, Corpus Scriptorum de re Musica III, Wien 1990]

- παραδοχή μόνο του διατονικού γένους
- καθορισμός χαρακτήρων που παρασημαίνουν συγκεκριμένη οξύτητα για τον κάθε φθόγγο
- στοιχεία βυζαντινής σημειογραφίας με συγκεκριμένη διαστηματική αξία
- καθορισμός μικτών στοιχείων (π.χ. ολίγον=ημιτόνιο στην ανάβαση)



II. Πενταγραμμική σημειογραφία του Κιέβου (Σινά 1477, 1700-1720)

- Εξήγηση του βυζαντινού μέλους καταγεγραμμένη σε πεντάγραμμο.
- Χωρίς σημάδια μετατροπίας, φθορές, σημάδια έκφρασης

Αντίστοιχοι κώδικες:

1. Πετρούπολης 584 (περί το 1700)
2. Βιβλιοθήκης του Κιέβου (περί το 1769)
3. Κρατικής Βιβλιοθήκης Ρουμανίας 10846 (1676)
4. Κρατικής Βιβλιοθήκης Ρουμανίας 10845 (1684)
5. Βιβλιοθήκη Ρουμανικής Ακαδημίας Επιστημών 525 (1731-3).

III. Αγάπιος Παλιέρμος ο Χίος (τέλη 18^{ου} αι. 1797)

- Πρώτη προσπάθεια: σύστημα μουσικής γραφής κατά τα πρότυπα της δυτικής σημειογραφίας, βασισμένο στο πεντάγραμμο.
- Δεύτερη προσπάθεια: σύστημα αλφαβητικής μουσικής γραφής (δεν διασώζονται χειρόγραφα).

IV. Αλφαβητικά συστήματα γραφής:

α. Αλφαβητικό σύστημα Βουκουρεστίου: 1830-1834 Βουκουρέστι.

- Βαθμίδες της κλίμακας - γράμματα του αλφαβήτου: από το κάτω Δι έως το άνω Κε αντιστοιχούν τα γράμματα α έως ιστ.
[δι κε ζω ΝΗ ΠΑ ΒΟΥ ΓΑ ΔΙ ΚΕ ΖΩ ΝΗ ΠΑ ΒΟΥ ΓΑ ΔΙ ΚΕ
α β γ δ ε στ ζ η θ ι ια ιβ ιγ ιδ ιε ιστ]
- Λεπτά διαστήματα: με μία, δύο ή τρεις στιγμές πάνω από τα γράμματα
- Χρονική διάρκεια:
 - ώρα (ευθεία γραμμή με δύο κεραίες στα άκρα προς τα κάτω)
 - κεραίες προς τα κάτω
 - γράμματα που γράφονται πάνω από την ώρα και γ.
 - διάφορες στιγμές
- Σημάδια έκφρασης:
 - η ψιλή, η δασεία, η οξεία, η βαρεία, το γάμα, ο σταυρός, το ρινόφωνο και το μηδέν, γραφόμενα πάντα κάτω της ώρας.

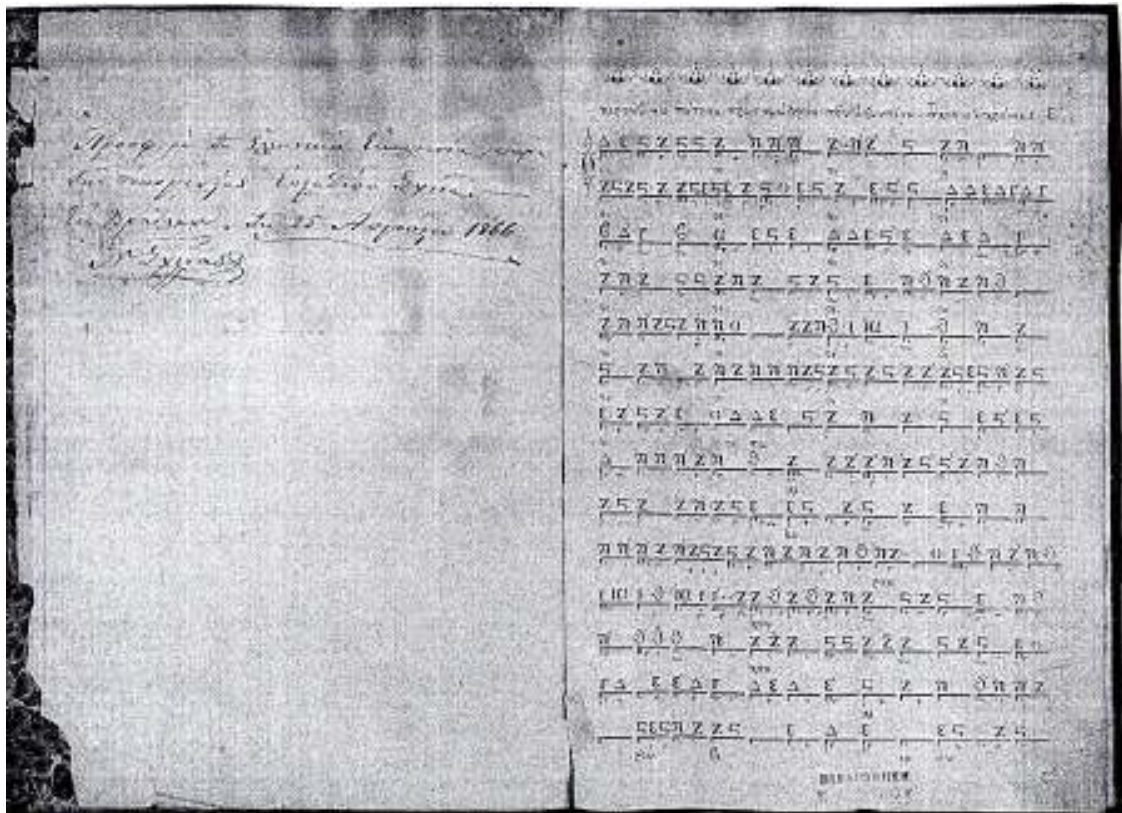
[Στη μονή Ξηροποτάμου σώζονται επτά τεύχη που περιέχουν βυζαντινά μέλη μεταγεγραμμένα σ' αυτόν το σημειογραφικό τύπο, καθώς και ένα φυλλάδιο που περιέχει τη θεωρία του συστήματος].

β. Αλφαβητικό σύστημα Παϊσίου Ξηροποταμινού

- Δημιουργήθηκε στο Βουκουρέστι παράλληλα με το προηγούμενο (αρχές ΙΘ΄ αι.).
- Σώζεται στον κώδικα Ξηροποτάμου 359 (περί το 1812).
- Ήταν κατά πάσα πιθανότητα έργο του Παϊσίου Ξηροποταμινού.
 - Καθορισμός σταθερών σημείων που παρασημαίνουν την ίδια βαθμίδα της κλίμακας.
 - Βαθμίδες της κλίμακας: από το Δ έως το φ σε αντιστοιχία των βαθμίδων από το κάτω Δι μέχρι το άνω Κε (παραλείφθηκαν τα γράμματα θ, ξ, π / στη θέση του ξ χρησιμοποιήθηκε και πάλι το ζ).
 - Σημάδια χρόνου, έκφρασης, μαρτυρίες και φθορές της αναλυτικής βυζαντινής σημειογραφίας.

Ομοιότητες μεταξύ των δύο συστημάτων:

- α. κατάργηση της παραλλαγής και
- β. κατάργηση της δυσκολίας που παρουσιάζει η εξάρτηση κάθε σημαδιού από το προηγούμενο.



Βιβλιοθήκη Κ. Α. Ψαρου ΜΚ/95

γ. Το αλφαβητικό σύστημα του Σταυράκη Αναγνώστου

- Λεσβία Σαπφώ 1870: αυτοσχέδια τραγούδια με αλφαβητική σημειογραφία του Σταυράκη Αναγνώστου.

- Συνίσταται σε:

- αντικατάσταση των σημαδιών του Λεσβίου συστήματος με τα αρχικά γράμματα των φθόγγων της Νέας Μεθόδου, (N για το Νη, Β για το Βου κ.οκ.) στην ανάβαση
- τα ίδια γράμματα γραμμένα πλάγια για την κατάβαση
- τα σημάδια χρόνου και ποιότητας του Λεσβίου συστήματος
- δεν υπάρχουν μεταγεγραμμένα βυζαντινά μέλη

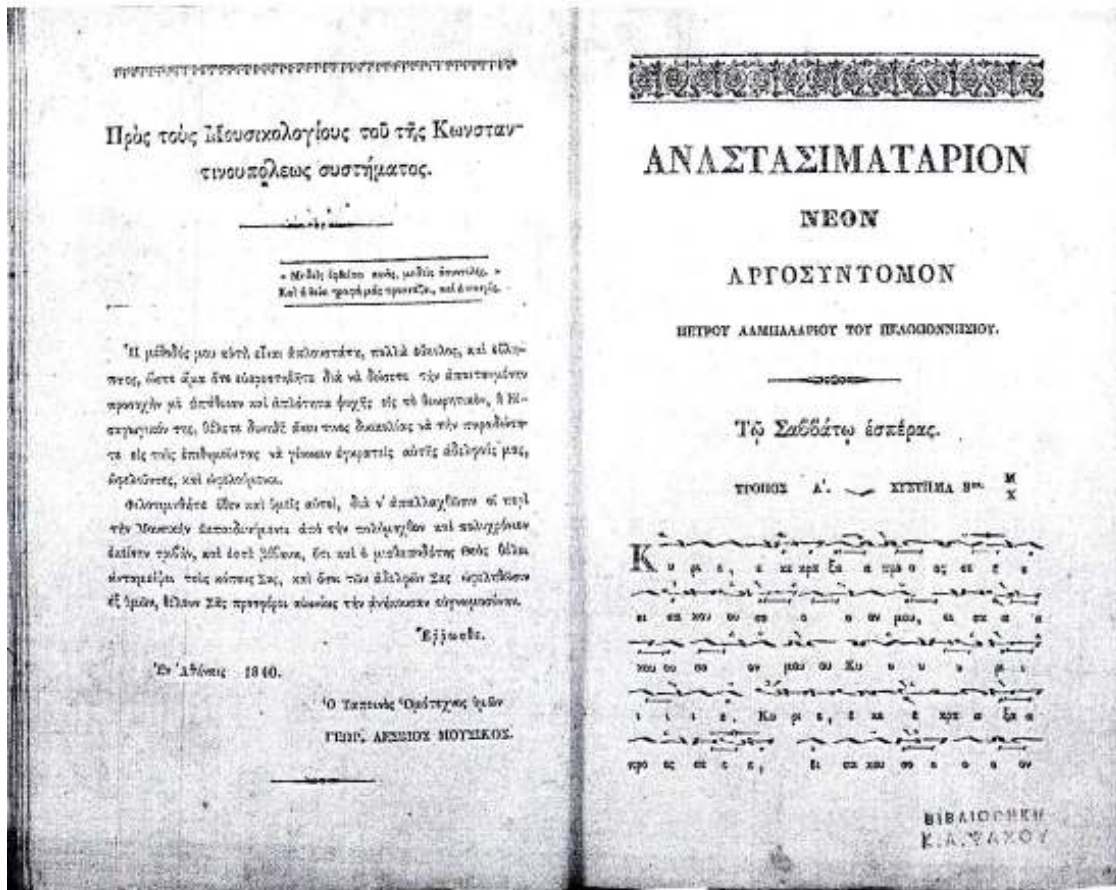
ν. Το σύστημα του Γεωργίου Λεσβίου

- Το Λεσβίο σύστημα διδάχθηκε στην Αίγινα μετά από Διάταγμα του Καποδίστρια από το 1827 και για ικανό χρονικό διάστημα.

- Έκδοση του θεωρητικού του Γεωργίου Λεσβίου: Αθήνα 1840

- δικής του επινόησης μέθοδος καταγραφής της μουσικής.
- αποτελούσε προσπάθεια μίμησης του πενταγραμμικού συστήματος.
- χαρακτήρες που παρασημαίνουν συγκεκριμένο τονικό ύψος και διαστήματα.

- καθορισμός επτά σημαδιών της βυζαντινής σημειογραφίας που παρασημαίνουν πάντα την ίδια βαθμίδα της κλίμακας κατά την ανάβαση.
- τα ίδια σημάδια ανεστραμμένα κατά την κατάβαση.
- πολλά σημάδια της Νέας Μεθόδου.
- ήχοι - τρόποι



Βιβλιοθήκη Κ. Α. Ψάγου Μ20/2

VI. Το αρκαδικό σύστημα του Ι. Παναγιωτοπούλου-Κούρου

-Συνίσταται σε:

- επτά σημάδια της Νέας Μεθόδου που υποδεικνύουν συγκεκριμένη οξύτητα από το Πα έως το Νη (το ίσον υποδεικνύει το Πα, το ολίγον υποδεικνύει το Βου κ.λπ.)
- στιγμές που γράφονται δεξιά ή αριστερά και ορίζουν την κατά επταφωνία οξύτητα ή βαρύτητα των φθόγγων
- διάφορες στιγμές και κόμματα ως βοηθητικά σημεία
- 32 σημεία ποιότητας της βυζαντινής παρασημαντικής, παλαιάς και νέας
- φθορές της βυζαντινής σημειογραφίας

VII. Οι εναρμονίσεις των Ιωάννη Χαβιαρά, Παναγιώτη Γριτσάνη, Γερασίμου Μαντζαβίνου και Ιωάννου Σακελλαρίδη

- Μεταγραφή βυζαντινών μελών από τον Ιωάννη Χαβιαρά (Βιέννη, γύρω στο 1844)
- Εναρμόνιση των μελωδιών από τον B. Randhartinger
- Μεταγραφή και εναρμόνιση βυζαντινών μελών με προσπάθεια να διατηρηθεί η βυζαντινή οκτωηχία από τον Παναγιώτη Γριτσάνη (Αλεξάνδρεια 1873-1879)
- Γεράσιμος Μαντζαβίνος (Κεφαλονιά 1870): σύστημα Χαβιαρά- Randhartinger
- Ιωάννης Σακελλαρίδης (Αθήνα, αρχές 20^{ου} αι.): α. προσπάθειες μεταγραφής και εναρμόνισης του βυζαντινού μέλους, β. μελοποιήσεις τετραφώνου εκκλησιαστικής μουσικής αντί βυζαντινής

[Βιβλιογραφία: Στάθης Γρηγόριος Θ., “I sistemi alfabetici di scrittura musicale per scrivere la musica bizantina nel periodo 1790-1850”, *Κληρονομία* 4 (1972) 365-402.

-, “Problems connected with the transcription of the Old Byzantine Notation into the Pentagram”, *Report of the Elenenth Congress II*, Copenhagen 1973, 778-782.

-, “An analysis of the sticheron Τον ήλιον κρύψαντα by Germanos Bishop of New Patras”, *Studies in Eastern Chant IV* (1979) 177-227].

